

Prætere. Dulia exhibetur rebus inanimatis, sicut cruci, & reliquiis, & etiam hominibus. Sed in his non potest esse una ratio honoris. Ergo dulia habet diversas species.

SOLUTIO.

Respondeo dicendum, quod habitus diversificantur per actus, & actus per objecta: unde ubi invenitur diversa ratio objecti, oportet quod sint actus, & habitus specie differentes. Cum ergo honor debeat alicui ratione excellentiæ quam habet, & non sit ejusdem rationis excellentiæ in diversis; ideo oportet quod sit alia ratio honoris, & alia (1) virtus secundum speciem, quæ diversos honores exhibet: non enim idem honor debetur patri, regi, & magistro, & sic de aliis, ut dicit Philosophus in IX. Ethic. cap. 11. Inter omnes autem alias rationes excellentiæ illa est præcipua qua creatura honoratur ratione unionis ad Creatorem, sicut humanitas Christi, & quæ ad ipsam pertinent: & ideo speciali nomine hyperdulia nominatur, quasi (2) superdulia ad latriam accedens.

Ad primum ergo dicendum, quod excellentia Creatoris est unius rationis: & ideo latria, quæ hoc attendit, est una tantum. Nec est simile de dulia, cum in creaturis sint diversæ rationes excellentiæ.

Ad secundum dicendum, quod excellentia creata non est unius rationis in specie, licet sit una secundum genus: & ideo etiam dulia per species dividitur.

Ad tertium dicendum, quod obedientia respicit dominium, secundum hoc quod servus est quasi instrumentum domini, & movetur ad imperium ejus. Sed dulia non considerat rationem unam excellentiæ tantum, sed omnes.

Ad quartum dicendum, quod gradus excellentiæ possunt accipi dupliciter: vel secundum quantitatem tantum; & sic sunt infiniti, & non diversificant speciem duliæ: vel secundum rationem; & sic diversificant, & non sunt infiniti.

ARTICULUS III.

Utrum peccatores debeant honorari dulia.

1. AD tertium sic proceditur. Videtur quod peccatores non debeant honorari dulia. Honor enim duliæ, ut dicit Philosophus in I. Ethic. cap. xii. est reverentia exhibita alicui in testimonium virtutis. Sed peccatores, etiam prælati, non habent virtutem. Ergo qui eos honorant, falsum testimonium perhibent, quod est peccatum.

2. Prætere. Gregorius in Pastor. Part. I. cap. 11. dicit, quod in exemplum culpa vehementer extenditur, quando pro reverentia ordinis peccator honoratur. Hoc autem fieri non debet ut in exemplum culpa trahatur. Ergo neque prælatus peccator debet honorari.

3. Prætere. Subditus bonus magis est Deo similis quam prælatus malus. Sed honor non exhibetur homini, nisi in quantum habet Dei similitudinem: quia rebus divinis tantum debetur honor, ut dicit Philosophus I. Ethic. cap. xii. Ergo minus honorandus est prælatus malus quam subditus bonus.

4. Sed contra est quod Abraham honoravit peccatores habitantes in Sichen, quando voluit emere speluncam duplicem.

(1) Al. virtutis. (2) Al. super duliam.

5. Item. Videtur quod dæmonibus dulia debeat exhiberi. Quia in eis manet divina imago: quia bona naturalia eis data manent lucidissima, ut dicit Dionysius de Div. Nom. cap. iv. Sed ratione imaginis, homini dulia exhibetur. Ergo & dæmoni est exhibenda.

6. Item. Videtur quod irrationabilibus. Quia in eis est vestigium, quod est similitudo Dei, sicut imago, etsi non adeo expressa. Magis autem, & minus non diversificant speciem. Ergo debetur eis dulia.

7. Sed contra. Videtur quod nec etiam hominibus bonis. Quia dulia servitus est. Sed non omnibus bonis hominibus servitutem debemus. Ergo nec duliam.

SOLUTIO.

Respondeo dicendum, quod dulia reverentiam, & honorem importat quæ creaturæ exhiberi potest. Cum autem honor, ut dicit Philosophus, I. Ethic. cap. xii. non debeat nisi rebus divinis, non debetur proprie, & directe nisi habenti gratiam, & virtutem quæ divinos facit. Sed habet aliquis virtutem multipliciter: vel sicut actu virtuosus; & huic directe debetur, & proprie, & secundum se honor: vel sicut habens aptitudinem naturalem ad virtutem; & sic cuilibet habenti imaginem est exhibendus honor; nisi sit confirmatus in malo, quia ligatus est in illo ordine ad virtutem: vel sicut ordinatus ad inducendum, vel conservandum virtutem; & sic debetur omnibus prælatis, qui ad hoc ordinati sunt ut alios dirigant in virtutem.

Ad primum ergo dicendum, quod peccatores quamvis non habeant virtutem in actu, tamen habent in habilitate; & prælati habent etiam in hoc quod sunt ordinati ad ipsam causandam, vel conservandam.

Ad secundum dicendum, quod prælato, dum est in actu peccati, non debet exhiberi dulia: quia apparet in eo aliquid honoris contrarium: sed ante, vel post sibi dulia debet exhiberi: quia nescitur in quo statu sit.

Ad tertium dicendum, quod subdito bono debetur secundum se major reverentia; sed ratione prælationis debetur major malo prælato. Et est triplex ratio. Primo quia prælatus gerit vicem Dei: unde Deus in ipso honoratur. Secundo quia ipse est persona publica, & honoratur in ipso bonitas Ecclesiæ, vel Reipublicæ, quæ est major quam merita unius singularis personæ. Tertio quia prælatio se habet ad virtutem sicut causa efficiens in aliis virtutem; & dignius est alterius virtutis causam existere, in quantum hujusmodi, quam virtuosum esse, ut dicit Philosophus IX. Ethic. cap. viii. vel ix.

Quartum concedimus. Ad quintum dicendum, quod in dæmonibus est ligata aptitudo naturalis ad virtutem: & ideo non debet eis dulia exhiberi.

Ad sextum dicendum, quod similitudo vestigi non ponit aptitudinem ad virtutem, sicut similitudo imaginis: & ideo dulia non debetur ei.

Ad septimum dicendum, quod sanctis non servimus quasi obnoxii eis, sed servitute reverentiæ: quia sunt nostri ductores vel per doctrinam, vel per administrationem, vel per intercessionem, & exemplum: & salvatur in hoc ratio servitutis quantum ad hoc quod est causa alterius agere, sicut finis; non autem sicut moventis per coactionem, vel imperium.

EX-

EXPOSITIO TEXTUS.

IN dilectione, sacrificii exhibitione, & reverentia. Dilectio refertur ad honorem interiore Deo exhibitum; sacrificia ad bona exteriora quæ in ejus honorem assumuntur; reverentia, secundum quod corpus nostrum ei in obsequium damus, sicut in prostrationibus, & hujusmodi.

Una adoratione cum incontaminata carne ejus. Ergo videtur quod Filius sit magis adorandus quam Pater, vel quam ipsemet ante incarnationem. Dicendum, quod humanitas ejus non adoratur latria, nisi prop-

ter Divinitatem; & ideo non facit ipsum magis adorabilem, sed plura in ipso adorari: quia hoc quod additur, ut supra dictum est, non additur ad bonitatem divinam.

Nemo carnem ejus manducat, nisi prius adoret. Loquitur de manducatione spirituali, quæ sine reverentia esse non potest; non autem de sacramentali, quia potest aliquis irreverenter manducare. Vel dicendum, quod loquitur quantum ad id quod debet fieri secundum institutionem Ecclesiæ, quæ prius proponit carnem Christi adorandam quam tribuat manducandam; & non secundum quod abusive potest fieri.

DISTINCTIO X.

An Christus, secundum quod homo, sit persona, vel aliquid.

Soleo etiam quæri a quibusdam, utrum Christus, secundum quod homo, sit persona, vel etiam sit aliquid. Ex utraque parte questionis argumenta concurrunt. Quod enim persona sit, his edisserunt rationibus. Si secundum quod homo, aliquid est, vel persona, vel substantia, vel aliud est. Sed aliud non. Ergo vel persona, vel substantia. Sed si substantia est, vel rationalis, vel irrationalis. Sed non est irrationalis substantia. Ergo rationalis. Si vero, secundum quod homo, est rationalis substantia, ergo persona: quia hæc est diffinitio personæ: substantia (1) rationalis individua nature. Si ergo, secundum quod homo, est aliquid, & secundum quod homo persona est. Sed è converso si secundum quod homo persona est, vel tertia in Trinitate persona, vel alia. Sed alia non. Igitur tertia in Trinitate persona. At si, secundum quod homo, persona est tertia in Trinitate, ergo Deus. Propter hæc inconvenientia, & alia, quidam dicunt Christum secundum hominem non esse personam, nec aliquid, nisi forte, secundum sit expressivum unitatis personæ. Secundum, enim multiplicem habet rationem. Aliquando enim exprimit conditionem, vel proprietatem nature divinæ, vel humanæ; aliquando unitatem personæ; aliquando notat habitum; aliquando causam. Cujus rationem distinctionis diligenter lector animadvertat, atque in sinu memoriæ recondat, ne ejus confundatur sensus, cum de Christo sermo occurrat.

Etsi Christus, secundum quod homo, dicatur esse substantia rationalis, non inde tamen sequitur quod persona sit secundum quod homo.

Illud tamen non sequitur quod in argumentatione superiori inductum est, quod si Christus, secundum quod homo, est substantia rationalis, ergo persona; Nam & modo anima Christi est substantia rationalis, non tamen persona: quia non est per se sonans, immo alii rei conjuncta. Illa tamen personæ descriptio non est data pro tribus illis personis.

Alia probatio quod Christus sit persona.

SED adhuc aliter nituntur probare, Christum secundum hominem esse personam: quia Christus, secundum quod homo, prædestinatus est ut sit Filius Dei. Sed illud est, quod ut sit, prædestinatus est. Ergo si prædestinatus est Christus, secundum quod homo, ut sit Filius Dei, & secundum quod homo est Filius Dei. Ad quod dici potest, Christum esse id quod ut sit, prædestinatus est. Est enim prædestinatus ut Filius Dei sit, & ipse est vere Filius Dei; sed secundum hominem prædestinatus est ut sit Filius Dei, quia per gratiam hoc habet secundum hominem; nec tamen secundum hominem est Filius Dei, nisi forte, secundum unitatis personæ sit expressivum; ut sit sensus. Ipse qui homo est, est Filius Dei. Ut autem ipse ens homo sit Filius Dei, per gratiam habet. Sed si causa notetur, falsum est: non enim quo homo est, eo Dei Filius est.

An Christus sit adoptivus filius, secundum quod homo, vel alio modo.

SI vero quæritur, an Christus sit adoptivus filius, secundum quod homo, an alio modo; respondemus, Christum non esse adoptivum filium aliquo modo, sed tantum naturalem: quia natura Filius est, non adoptionis gratia. Non autem sic Filius dicitur natura, ut dicitur Deus natura. Non enim eo Filius est quo Deus: quia proprietate naturæ Filius est, natura Divinitatis Deus est: & tamen dicitur natura, vel nature Filius, quia naturaliter est Filius, eandem scilicet habens naturam quam ille qui genuit. Adoptivus autem Filius non est, quia non prius fuit, & postmodum adoptatus est in Filium; sicut nos dicimur adoptivi filii, quia cum nati fuerimus iræ filii, per gratiam facti sumus filii Dei: Christus vero nunquam fuit non Filius; & ideo non est adoptivus filius.

Alia probatio quod Christus (2) sit adoptivus filius.

SED adhuc opponitur sic. Christus Filius hominis est, id est virginis: aut gratia, aut natura, vel utroque modo. Si vero natura; aut divina, aut humana. Sed divina non. Ergo aut humana natura, aut non.

(1) Nicolai individua rationalis. (2) Forte non sit. Magister testus. Oppositio quod sit adoptivus filius.

natura est filius hominis. Si non natura, ergo gratia tantum; & si natura humana, non ideo minus per gratiam. Si ergo gratia filius virginis est, adoptivus filius esse videtur, ut idem sit naturalis Filius Patris, & adoptivus filius virginis. Ad quod dici potest, Christum filium virginis esse & natura, vel naturaliter, & gratia; nec tamen adoptivus filius virginis est: quia non per adoptionem, sed per unionem filius virginis esse dicitur. Filius enim virginis dicitur, eo quod in virgine accepit hominem in unitatem personae: & hoc fuit gratiae, non naturae. Unde Augustinus super Joannem, tract. lxxiv. „ Quod Unigenitus est aequalis Patri, non est gratiae, sed naturae; quod autem in unitatem personae Unigeniti assumptus est homo, gratiae est, non naturae. „ Christus ergo nec Dei, nec hominis est adoptivus filius; sed Dei naturaliter, & hominis naturaliter, & gratia filius. Quod vero naturaliter sit hominis filius, Augustinus (Fulgentius) ostendit in Lib. de Fide ad Petrum, cap. 2. „ Ille (scilicet Deus) factus est naturaliter hominis filius, qui est naturaliter Filius unigenitus Patris Dei. „ Quod autem non sit adoptivus filius, & tamen gratia sit filius, ex subditis, probatur testimoniis. Hieronymus super epistolam ad Ephesios, cap. 1. ait: „ De Christo Jesu scriptum est, quia est, quia semper cum Patre fuit, & numquam eum ut esset voluntas paterna praecessit: & ille quidem natura Filius est, nos vero adoptione: ille numquam Filius non fuit, nos antequam essemus, praedestinati sumus, & tunc spiritum adoptionis accepimus quando credidimus in Filium Dei. „ Hilarius quoque in Lib. III. de Trin. ait: „ Dominus dicens, Joann. xviii. 1. Clarifica Filium tuum, non solo nomine con- testatus est se esse Filium Dei, sed & proprietate. Nos filii Dei sumus, sed non talis hic Filius: hic enim verus, & proprius est Filius origine, non adoptione; veritate, non nuptiatione; nativitate, non creatione. „ Augustinus etiam super Joannem, tract. lxxxv. ait: „ Nos sumus filii gratia, & non natura; Unigenitus autem natura, non gratia. An hoc etiam in ipso Filio ad hominem referendum est? Ita sane. „ Ambrosius quoque in Libro I. de Trinitate (a) ait: „ Christus Filius est, non per adoptionem, sed per naturam. Per adoptionem nos filii dicimur; ille vero per veritatem naturae est. „ Ex his evidenter ostenditur quod Christus non sit Filius gratia adoptionis: illa enim gratia intelligitur cum Augustinus eum non esse filium gratia asserit. Gratia enim, sed non adoptionis, immo unionis, Filius Dei est filius hominis, & e converso.

Utrum persona, vel natura praedestinata sit.

Deinde si quaeritur, utrum praedestinatio illa quam commemorat Apostolus, sit de persona, an de natura; sane dici potest, & personam Filii, quae semper fuit, esse praedestinatum secundum hominem assumptum, ut ipsa, scilicet ens homo, esset Dei Filius; & naturam humanam esse praedestinatum, ut Verbo Patris personaliter uniretur.

DIVISIO TEXTUS.

Postquam determinavit Magister, quid conveniat, vel non conveniat uni naturae ex hoc quod est alteri sociata in persona Christi; hic determinat quid conveniat ipsi personae Christi ratione humanae naturae. Quid enim sibi conveniat ratione divinae naturae, dictum est in I. Lib. Dividitur autem haec pars in duas. Primo quaerit, utrum conveniant Christo ratione humanae naturae ea quae ad dignitatem humanae naturae pertinere videntur. In secunda de illis quaerit quae pertinent ad defectum, dist. xi. ibi: Solet etiam quaeri, utrum debeat simpliciter dici, atque concedi Christum esse factum, vel creatum, vel creaturam. Prima in duas. Primo inquit de illis quae pertinent ad dignitatem naturalem humanae naturae, sicut est personalitas; secundo de his quae pertinent ad dignitatem gratiae, ibi: Si vero quaeritur, an Christus sit adoptivus filius secundum quod homo, an alio modo; respondemus Christum non esse adoptivum filium aliquo modo. Circa primum duo facit. Primo movet quaestionem; secundo objicit ad utramque partem, & solvit, ibi: Quod enim persona sit, his edisserunt rationibus. Et haec pars dividitur in duas, secundum duas vias in quibus ad propositam quaestionem argumentatur. (3) Secunda incipit ibi: Sed adhuc aliter nituntur probare, Christum secundum hominem esse personam. Circa primum duo facit. Primo ponit objectionem; secundo solvit, ibi: Propter haec inconvenientia. Circa primum duo facit. Primo objicit ad partem affirmativam; secundo ad partem negativam, ibi: Sed contra. Si secundum quod homo, persona est, vel tertia in Trinitate persona, vel alia. Propter haec inconvenientia, & alia quidam dicunt,

(a) Addit Nicolai. Prima incipit, ibi: Si secundum quod homo aliquid est &c. Ex Edit. P. Nicol. (a) Sive de Fide cap. ix.

Christum secundum hominem non esse personam. Hic solvit, & circa hoc duo facit. Primo respondet ad quaestionem; secundo ad objectionem, ibi: Illud tamen non sequitur quod in argumento superiori inductum est. Sed adhuc aliter nituntur probare Christum secundum hominem esse personam. Hic ponit aliam objectionem; & primo objicit; secundo solvit, ibi: Ad quod dici potest. Si vero quaeritur, an Christus sit adoptivus filius, secundum quod homo, an alio modo; respondemus, Christum non esse adoptivum filium aliquo modo. Hic inquit de illis quae pertinent ad dignitatem gratiae; & primo de filiatione secundum adoptionem; secundo de praedestinatione, ibi: Deinde si quaeritur. Circa primum duo facit. Primo ostendit quod Christus non sit filius adoptivus; secundo objicit in contrarium, ibi: Sed adhuc opponitur. Et circa hoc tria facit. Primo ponit objectionem; secundo solvit, ibi: Ad hoc dici potest; tertio solutionis confirmationem quantum ad duo: primo quantum ad hoc quod Christus est naturalis filius Virginis, ibi: Quod vero naturaliter sit hominis filius, Augustinus (Fulgentius) ostendit; secundo quantum ad hoc quod non sit filius per adoptionem; ibi, Quod autem non sit filius adoptivus, & tamen gratia sit filius, ex subditis probatur testimoniis.

QUAESTIO I.

HIC est triplex quaestio. Prima quid conveniat Christo, secundum quod homo. Secunda de adoptione. Tertia de praedestinatione. Circa primum quaeruntur duo. Primo: Utrum Christus, secundum quod homo, sit Deus.

Secundo. Utrum Christus, secundum quod homo, sit persona.

ARTICULUS I.

Utrum Christus, secundum quod homo sit Deus.

III. P. quest. xvi. art. 11.

1. AD primum sic proceditur. Videtur quod Christus, secundum quod homo, sit Deus. Philipp. 11. 9. Dedit illi nomen quod est super omne nomen. Glossa: „ In quantum homo assumpsit nomen Dei, non usurpative, sed vere. „ Sed nomen quod habet vere, vere dicitur de eo. Ergo vere dicitur quod Christus, secundum quod homo, est Deus.

2. Praeterea. Christus est Deus per gratiam unionis. Sed gratia unionis non convenit ei, nisi secundum quod est homo. Ergo est Deus, secundum quod homo.

3. Praeterea. Christus, secundum quod homo, dimittit peccata, ut patet Matth. 1x. 6. Ut autem scitis quia Filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata. Sed hoc est tantum Dei, ut dicitur Isaiae xl111. 25. Ego sum (1) qui deleo iniquitates tuas propter me. Ergo secundum quod homo, est Deus.

Sed contra. Christus, secundum quod Deus, fuit ab aeterno. Si igitur secundum quod homo, est Deus; secundum quod homo, fuit ab aeterno; quod falsum est.

Praeterea. Deus, & homo significant naturas disparatas. Sed in talibus non potest unum eorum secundum alterum alicui convenire. Ergo Christus non est Deus secundum quod homo.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod non sit Deus, secundum quod iste homo. Omne enim quod praedicatur de altero, secundum quod aliquid, oportet quod sit definitio, vel pars definitionis, aut per se accidens illius secundum quod praedicatur; sicut cum dicitur: Petrus, secundum quod homo, est animal rationale mortale; vel secundum quod homo, est risibile. Sed Deus nullo dictionum modorum se habet ad istum hominem. Ergo haec est falsa: Christus, secundum quod iste homo, est Deus.

2. Praeterea. Christus, secundum quod Deus, caret matre. Si ergo Christus, secundum quod iste homo, est Deus; secundum quod iste homo, caret matre: quod falsum est.

3. Praeterea. Remoto eo secundum quod aliquid alicui convenit, ulterius non convenit ei. Sed remoto a Christo quod sit hic homo, adhuc convenit sibi esse Deum: quia ab aeterno fuit Deus: non autem ab aeterno fuit hic homo. Ergo Christus, secundum quod hic homo, non est Deus.

Sed contra. Sicut supra, dist. vii. quest. 1. art. 1. dictum est, ista propositio: Iste homo est Deus, non est praedicatio accidentalis, sed essentialis. Sed praedicatum essentialis potest praedicari de subjecto quocumque cum reduplicatione, sicut Sortes, in quantum est homo, est animal; quia animal per se de homine praedicatur. Ergo haec est vera: Christus, secundum quod est hic homo, est Deus.

Praeterea. Hic homo demonstrat suppositum aeternum in III. Sent. Tom. III. (1) Vulgata addit ego sum ipse.

num. Sed haec est vera: Christus, secundum quod est suppositum aeternum, est Deus. Ergo & haec est vera: Christus, secundum quod hic homo, est Deus.

QUAESTIUNCULA III.

1. Ulterius. Videtur quod Christus non sit praedestinatus secundum quod homo: Quod enim convenit Petro secundum quod homo, oportet quod cuilibet homini conveniat. Sed esse praedestinatum non convenit cuilibet homini. Ergo nec convenit Christo secundum quod homo.

2. Praeterea. Effectus praedestinationis conformiter respondet praedestinationi: alias esset praedestinatio falsa. Sed cum Christus sit praedestinatus esse Filius Dei, effectus hujus praedestinationis est esse Filius Dei. Si ergo Christus, secundum quod homo, non est Filius Dei, nec secundum quod homo, est praedestinatus.

Sed contra. Christus est praedestinatus, ut dicit Apostolus Rom. 1. Sed non secundum quod Deus, ut patet ex dictis in vii. dist. Ergo secundum quod homo.

SOLUTIO I.

Respondeo dicendum, quod id quod in aliqua propositione reduplicatur cum hoc quod dico, secundum quod, est illud per quod praedicatum convenit subjecto; unde oportet quod aliquo modo sit idem cum subjecto, & aliquo modo idem cum praedicato, sicut medius terminus in syllogismo affirmativo ad praedicatum quidem habet comparisonem sicut ad id quod per se consequitur ipsum (nihil enim convenit alicui secundum quod est animal, nisi illud animali per se conveniat secundum quemcumque modum dicendi per se: ad subjectum autem comparatur sicut ad id quod aliquo modo includit in subjecto. Includitur autem in subjecto ipsa substantia subjecti, & antecedentia sicut causae, & consequentia sicut accidentia. Substantia autem subjecti est & ipsum subjectum, & natura ejus. Et ratione omnium istorum potest aliquid attribui Christo, & cuilibet homini. Si enim aliquid attribuitur homini ratione principiorum praecedentium; sic dicimus quantum ad causam materialem, quod homo, secundum quod est compositum ex contrariis, est corruptibilis; quantum ad causam formalem dicimus, quod homo, secundum quod habet animam rationalem, est ad imaginem Dei; quantum vero ad causam efficientem dicimus, quod Petrus, secundum quod natus de tali patre, est haeres ejus. Quantum autem ad causam finalem dicimus, quod homo, secundum quod est ad beatitudinem ordinatus, oportet quod sit immortalis quantum ad animam. Si autem attribuitur alicui homini aliquid ratione accidentium, sic dicimus, quod homo, secundum quod est coloratus, est visibilis; si autem attribuitur sibi aliquid ratione suppositi, sic dicimus, quod sortes, secundum quod Sortes, est individuum; si autem ratione naturae, sic dicimus, quod homo, secundum quod homo, est animal.

Secundum hoc ergo dicendum ad primam quaestionem, quod cum dicitur, Christus, secundum quod homo, est Deus, ly homo potest replicari ratione naturae; & sic est falsa, quia naturae humanae non per se convenit, in quantum talis natura, ut divinae uniat; si autem replicatur ratione suppositi (cum suppositum humanae naturae in Christo sit